

สภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดประชาชนเพื่อเสริมสร้างพลีพลัง สำหรับประชากร

ผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร¹

โชคธำรงค์ จงจอหอ² สุวิทย์ วงษ์บุญมาก³

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดประชาชนเพื่อเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บรรณารักษ์และผู้บริหารงานห้องสมุดประชาชนจังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 17 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกแบบบันทึกจากการสังเกต และแบบวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการสรุปแบบอุปนัยและการบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการศึกษา ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลีพลังของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรพบว่า ห้องสมุดได้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุด้วยชุดความรู้ที่หลากหลาย อาทิ ชุดความรู้ด้านสุขภาพ ชุดความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ชุดความรู้ด้านเครื่องจักรกล ชุดความรู้ด้านเกษตรอินทรีย์ ชุดความรู้ด้านผ้าทอโบราณ ชุดความรู้ด้านอาหารพื้นบ้าน และชุดความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม เป็นต้น
2. แนวทางของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลีพลังของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรประกอบด้วย แนวทางด้านเทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ แนวทางด้านงบประมาณและสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ แนวทางด้านทรัพยากรสารสนเทศทั้งแบบดั้งเดิมและแบบดิจิทัลที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ แนวทางด้านบุคลากรที่ต้องเพิ่มเติมองค์ความรู้เพื่อให้บริการในห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพลีพลังของผู้สูงอายุ แนวทางด้านบริบททางสังคมและวัฒนธรรมในการให้บริการสารสนเทศแก่ผู้สูงอายุ
3. ข้อเสนอแนะ ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ที่บูรณาการระหว่างคนสามวัย คือ วัยเด็ก วัยทำงาน และวัยชรา นอกจากนี้ควรพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างพลังของผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย ตลอดจนควรพัฒนาเครือข่ายบรรณารักษ์และผู้บริหารงานในห้องสมุดเพื่อฝึกอบรมองค์ความรู้ด้านการเสริมสร้างพลีพลังของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การเสริมสร้างพลีพลัง; ผู้สูงอายุ; พลีพลัง; ห้องสมุดประชาชน

(Received: 5 October 2022; Revised: 2 December 2022; Accepted: 3 January 2023)

¹ ทุนสนับสนุนงานวิจัยมูลฐาน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

² อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อีเมล: chokthamrong@g.swu.ac.th

³ รองศาสตราจารย์ ดร. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร อีเมล: suwit199@yahoo.com

**A Current Condition and Approaches of Public Libraries for Promoting Active Aging of Senior
Population in Kamphaeng Phet Province¹**

Chokthamrong Chongchorhor² Suwit Wongboonmak³

Abstract

The objective of this qualitative study was to investigate the current condition and approaches facing libraries in Kamphaeng Phet Province in relation to enhancing the self-efficacy active aging of the senior population. The group of key informants included seventeen librarians and practitioners from the Kamphaeng Phet Provincial Public Library. The research instrument was an in-depth interview, observation record, and content analysis forms. The data was assessed using inductive summarization and descriptive approaches.

The following are the findings of the study:

1. current situation: The current situation of the library in the province of Kamphaeng Phet, which is conducive to the self-efficacy of the old, reveals that the library has consistently conducted programs to stimulate learning among the elderly with diverse knowledge sets, such as health information. Compilation of Expertise in Information Technology Combining antique woven fabric knowledge sets, local food knowledge sets, Dharma practice knowledge sets, etc.

2. Approaches: In the province of Kamphaeng Phet, libraries that promote the independence of the elderly face technological obstacles. Budgetary Concerns and Educational Support Problems with traditional and digital information resources for the elderly Personnel concerns that must be addressed to increase the library's knowledge base and so enable the elderly to live more independently. Social and cultural impediments to providing senior adults with information services

3. Recommendations: All ages should be offered reading and learning-promoting activities, including children, adults, and senior persons. To promote reading and learning, it is necessary to create innovations that are compatible with the natural environment. Digital independence for various senior citizens It is necessary to establish a network of librarians and library staff to increase knowledge about the elderly's ability to remain independent.

Keywords: Active Aging, Promotion, Elderly, Public Library

¹ Fundamental Fund, Research and Development Institute, Kamphaeng Phet Rajabhat University

² Lecturer, Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University Email: chokthamrong@g.swu.ac.th

³ Associate Professor Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences Kamphaeng Phet Rajabhat University Email: suwit199@yahoo.com

บทนำ

ห้องสมุดเป็นแหล่งสะสมภูมิปัญญาของมนุษยชาติและเป็นสถาบันที่อยู่คู่กับอารยธรรมของโลกมาแต่โบราณ ห้องสมุดมีการปรับตัวและมีพัฒนาการไปตามวิทยาการและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนโลกให้ก้าวหน้า โดยแนวคิดและภาระหน้าที่ของห้องสมุดไม่เคยเปลี่ยน คือ การทำให้ผู้ใช้รู้จักห้องสมุด รู้จักทรัพยากรสารสนเทศและสามารถนำทรัพยากรสารสนเทศไปใช้ประโยชน์ (Wittawuttisak, 2007) ในอดีตห้องสมุดเป็นสถาบันที่มีบทบาทเป็นแหล่งจัดเก็บความรู้ของสังคมมาอย่างต่อเนื่องกว่าห้าพันปี นับตั้งแต่การจัดตั้งห้องสมุดแห่งแรกของโลกในอาณาจักรอัสซีเรีย (Murray, 2009) ยิ่งไปกว่านั้นห้องสมุดมีพันธกิจในการจัดบริการสารสนเทศ การอนุรักษ์องค์ความรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เมื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงห้องสมุดก็ได้ปรับเปลี่ยนวิธีบริหารองค์กร อาทิ การสำรวจความต้องการของผู้ใช้ การจัดหา การจัดเก็บ การค้นคืน การแพร่กระจายสารสนเทศ และการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ (Choo, 1995) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของทรัพยากรสารสนเทศจากต้นฉบับตัวเขียนมาเป็นสื่อสิ่งตีพิมพ์และสื่อดิจิทัลเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคม เป็นต้น (Inlek, 2013) การสร้างนวัตกรรมห้องสมุดให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ใช้อย่างแท้จริงนั้น ความสำคัญอยู่ที่การทำให้ผู้ใช้ได้รับความรู้เพื่อพัฒนาแนวคิดและสร้างจินตนาการที่จะนำไปสู่การตัดสินใจในการพัฒนาตนเอง องค์กร และสังคม ดังนั้นการทำให้ห้องสมุดใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุดเป็นขั้นตอนแรกของการทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากห้องสมุด ทั้งนี้ การสร้างนวัตกรรมห้องสมุดเป็นการให้สิทธิ์แก่ประชาชนในการได้รับความรู้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย เนื่องจากเป็นบริการของรัฐในการยกระดับความรู้ของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี (Wipawin & Premkamonnnet, 2008)

ปัจจุบันหลายประเทศในโลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัย (The Graying of Society) อันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร กล่าวคือ มีสัดส่วนของประชากรสูงอายุในประเทศเพิ่มมากขึ้น สาเหตุสำคัญมาจากความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์ที่ช่วยให้มนุษย์มีอายุยืนยาวขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับอดีตที่มนุษย์ทั่วไปเคยมีอายุคาดเฉลี่ยในช่วงทศวรรษที่ 1950 เพียงแค่ 46 ปีเท่านั้น แต่ต่อมาในปี ค.ศ.2009 ได้เคยมีอายุคาดเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นเป็น 69 ปี และคาดว่าจะเพิ่มเป็น 75 ปี ในปี ค.ศ. 2050 ขณะที่การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยเด็กกลับลดลง อันเป็นผลมาจากหลายสาเหตุ อาทิ นโยบายการคุมกำเนิดของรัฐ แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคมส่งผลให้คนแต่งงานช้าลง บางครอบครัวเลือกที่จะมีลูกน้อยลงหรือมีลูกช้า จำนวนคนที่ปรารถนาการอยู่เป็นโสดเพิ่มมากขึ้น เป็นต้น ปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่ออัตราการเกิดที่ลดต่ำลงในหลายประเทศอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ องค์กรสหประชาชาติ ได้กำหนดค่านิยามของสังคมสูงวัยเป็น 3 ระดับ ดังนี้ (1) สังคมสูงวัย (Aged Society) หมายถึง ประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่า ร้อยละ 10 ของประชากรทั้ง

ประเทศ หรือมีประชากรที่มีอายุ 65 ปี มากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ (2) สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete Aged Society) หมายถึง สังคม ที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ หรือมีประชากร 5 ปี มากกว่าร้อยละ 14 ของประชากรทั้งประเทศ และ (3) สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-Aged Society) หมายถึง สังคมหรือประเทศที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ (Saiyarod, 2018) สำหรับประเทศไทย เริ่มเข้าสู่สังคมสูงวัยตั้งแต่ปี 2548 และจะกลายเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ในปี 2564 โดยสัดส่วนประชากรวัยเด็กและวัยทำงานจะลดลง ในขณะที่สัดส่วนวัยสูงอายุ จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Prasartkul, 2014) สำหรับสถานการณ์ผู้สูงอายุของจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ปัจจุบันมีผู้สูงอายุ 137,514 คน จากประชากรทั้งหมด 710,364 คน คิดเป็นร้อยละ 19.35 ซึ่งสะท้อนว่าจังหวัดกำแพงเพชรกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Kamphaeng Phet Provincial Public Health Office, 2022)

องค์การอนามัยโลกได้เห็นความสำคัญของการใช้นวัตกรรมเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ 5 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อลดความเสี่ยงต่อสุขภาพและความสามารถในการดำเนินกิจกรรมประจำวัน (2) เพื่อลดผลกระทบจากภาวะถดถอยของความสามารถในการดำเนินกิจกรรมประจำวัน (3) เพื่อลดการพึ่งพาผู้อื่น (4) เพื่อเพิ่มการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค (5) เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านสังคมและสุขภาพ (World Health Organization, 2020) ทั้งนี้ นวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงไปสู่การกรอบแนวคิดเพื่อการให้บริการผู้สูงอายุในห้องสมุดประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น 6 กลุ่ม ประกอบด้วย (1) นวัตกรรมด้านเทคโนโลยี อาทิ นวัตกรรมการติดตามผู้สูงอายุในการดำเนินกิจกรรมประจำวัน นวัตกรรมการติดตามสุขภาพทางไกล ระบบส่งต่อและประสานการดูแลผู้สูงอายุแบบไร้รอยต่อ การสั่งยาด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น (2) นวัตกรรมด้านการแพทย์ อาทิ อุปกรณ์ทางการแพทย์ที่สลายตัวเองได้ แนวทางเวชปฏิบัติของโรคเรื้อรังต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ ยาและวัคซีนสำหรับผู้สูงอายุ แผนที่ยีนและการแพทย์แม่นยำสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย เป็นต้น (3) นวัตกรรมเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ อาทิ นวัตกรรมการตรวจรักษาทางไกลเพื่อลดการเข้าตรวจรักษาในโรงพยาบาลโดยไม่จำเป็น นวัตกรรมเวชระเบียนอิเล็กทรอนิกส์เพื่อการส่งต่อข้อมูลร่วมกัน นวัตกรรมโทรศัพท์อัจฉริยะทางการแพทย์เพื่อให้ผู้สูงอายุต่อกับบุคลากรทางสุขภาพได้โดยตรง นวัตกรรมสำหรับผู้ป่วยที่มีภาวะการรู้คิดบกพร่องเล็กน้อย เป็นต้น (4) นวัตกรรมด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ การประดิษฐ์อุปกรณ์และของใช้ในครัวเรือนสำหรับผู้สูงอายุ นวัตกรรมพื้นที่สาธารณะที่เอื้อให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตนอกบ้านอย่างปลอดภัย เป็นต้น (5) นวัตกรรมด้านเศรษฐศาสตร์ อาทิ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ การหักลดหย่อนภาษีค่าอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา มาตรการด้านภาษีเพื่อสนับสนุนบริษัทเอกชนจ้างงาน

ผู้สูงอายุ มาตรการสินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ มาตรการกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ เป็นต้น และ (6) นวัตกรรมด้านการบริหารและการจัดการ อาทิ การจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุแบบครบวงจร นวัตกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมผู้สูงอายุ นวัตกรรมด้านข้อมูลเพื่อการดูแลผู้สูงอายุ นวัตกรรมธนาคารเวลาเพื่อระดมจิตอาสาทำงานด้านการดูแลผู้สูงอายุโดยสะสมเก็บจำนวนชั่วโมงร่วมกันซึ่งจะได้รับผลตอบแทนเป็นการดูแลจากอาสาสมัครในอนาคต เป็นต้น ทั้งนี้ นวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุควรมีปริมาณที่เพียงพอและมีคุณภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสามารถเข้าถึงได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังต้องยืดหยุ่นต่อการใช้งานของผู้สูงอายุแต่ละคน และมีราคาที่ไม่สูงมากเกินไป (Assantachai, 2019)

จากบทบาทหน้าที่ของห้องสมุดในการยกระดับความรู้ของประชาชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะห้องสมุดประชาชนที่เป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งได้รับงบประมาณอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความพยายามของภาครัฐในการลงทุนพัฒนานวัตกรรมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อรองรับกับสถานการณ์สังคมสูงวัยที่ให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องพหุพลังของผู้สูงอายุนั้น ห้องสมุดประชาชนจึงต้องปรับตัวเพื่อให้บริการสาธารณะที่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปและตอบสนองต่อความต้องการและข้อจำกัดของสังคมผู้สูงอายุ อันหมายรวมถึง การเสริมสร้างพหุพลังของประชากรผู้สูงอายุ การวิจัยนี้ จึงมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดประชาชนเพื่อเสริมสร้างพหุพลังของประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานและองค์ความรู้เชิงพื้นที่ซึ่งห้องสมุดประชาชนจะสามารถนำไปปรับใช้ในการพัฒนาการเสริมสร้างพหุพลังของผู้สูงอายุและการสร้างสรรค์นวัตกรรมห้องสมุดสำหรับผู้สูงอายุที่น่าสนใจในจังหวัดกำแพงเพชร อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการเป็นแนวทางให้กับห้องสมุดประชาชนในจังหวัดอื่น ๆ ในการเสริมสร้างพหุพลังของประชากรผู้สูงอายุได้

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมห้องสมุด

ห้องสมุดคือแหล่งสะสมและให้บริการสารสนเทศโดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้ให้บริการและปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อตอบสนองตามความต้องการของผู้ใช้บริการห้องสมุด โดยจำแนกตามวัตถุประสงค์ได้ 5 ประการ คือ (1) เพื่อการศึกษา (Education) ห้องสมุดเป็นแหล่งวิทยาการสำคัญสนองความต้องการศึกษาของประชาชนทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ (2) เพื่อความรู้ (Information) ความอยากรู้อยากเห็นของมนุษย์ทำให้เกิดการแสวงหาความรู้ห้องสมุดเป็นแหล่งสะสมความรู้ข่าวสารวิทยาการทั้งใหม่และเก่าสำหรับให้ผู้ใช้ศึกษาหาความรู้ไม่รู้จักจบสิ้น (3) เพื่อการค้นคว้าวิจัย (Research) การค้นคว้าวิจัยเป็นการแสวงหาความรู้อย่างมีหลักการและกระบวนการ

ทำให้เกิดการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ห้องสมุดสะสมผลงานการค้นคว้าวิจัยเพื่อสนับสนุนให้การวิจัยบรรลุเป้าหมาย (4) เพื่อความจรรโลงใจ (Inspiration) ห้องสมุดสะสมทรัพยากรสารสนเทศที่ช่วยสร้างสรรค์แรงบันดาลใจ อาทิ หนังสือชีวประวัติก่อให้เกิดความชื่นชมยินดีในความสำเร็จของผู้ที่ต่อสู้ชีวิต หนังสือนวนิยายสะท้อนภาพชีวิตและสังคมให้แง่คิดคติเตือนใจเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาค้นพบ (5) เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) การอ่านถือเป็นงานอดิเรกเป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณค่ามีสาระและไม่สิ้นเปลือง (Rattanaphan, 2018) ห้องสมุดยังมีส่วนส่งเสริมต่อการสร้างนวัตกรรมอย่างมีนัยสำคัญ โดยที่นวัตกรรมห้องสมุด สามารถจำแนกได้เป็น 5 นวัตกรรม ได้แก่ (1) นวัตกรรมด้านอาคารห้องสมุด (2) นวัตกรรมด้านระบบและเทคโนโลยี (3) นวัตกรรมด้านทรัพยากรสารสนเทศและเนื้อหาความรู้ (4) นวัตกรรมด้านบริการสารสนเทศ และ (5) นวัตกรรมด้านบุคลากรในห้องสมุด (Wipawin & Premkamonnet, 2008)

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างพฤฒิพลัง

ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรที่คาดการณ์ว่าประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัย โดยสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2564 และเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด ภายในปี พ.ศ. 2578 โดยจะมีประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 30 ของจำนวนประชากรทั้งหมดซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วอย่างมาก (Anantakul, 2017) การเข้าสู่สังคมสูงวัยนำไปสู่การหามาตรการรองรับอย่างหลากหลายให้แก่ผู้สูงอายุ อาทิ การขยายเวลาการทำงาน การจัดระบบดูแลสุขภาพและระบบสวัสดิการ การสร้างหลักประกันทางการเงินและรายได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว ซึ่งผู้คนในสังคมควรให้ความสนใจกับภาวะสูงวัยในมุมมองใหม่ (Saiyarod, 2018) แนวคิดพฤฒิพลัง (Active Aging) เป็นมุมมองใหม่ที่กล่าวถึงภาวะของผู้สูงอายุที่ตระหนักถึงปัญหาของตนเองและวางแผนเพื่อจัดการกับปัญหาเหล่านั้นจนสามารถพึ่งพาตนเองได้และยังสามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่นและสังคม (Phonthong, 2010) ทั้งนี้การประเมินภาวะพฤฒิพลังของผู้สูงอายุในประเทศไทยดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งยึดตามตัวชี้วัดขององค์การอนามัยโลก 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต (2) ด้านการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชน (3) ด้านความมั่นคงในแง่ของรายได้และที่อยู่อาศัย รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต และ (4) ด้านสภาพที่เอื้อต่อภาวะพฤฒิพลัง (National Statistical Office, 2017)

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศและผู้สูงอายุ

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับห้องสมุดสำหรับผู้สูงอายุ สามารถสรุปข้อค้นพบสำคัญ ดังนี้

ในงานวิจัยของ Srisakda & Boonchuay (2017) พบว่า ห้องสมุดประชาชนจังหวัดสงขลามีบทบาทสำคัญโดยตรงต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ โดยได้ปรับการดำเนินงานให้สนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ การปรับปรุงด้านอาคารสถานที่ การจัดตั้งทรัพยากรสารสนเทศถึงบ้าน การสื่อสารกับผู้ใช้กลุ่มผู้สูงอายุผ่านเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการพัฒนาเครือข่ายกับหน่วยงานอื่น ๆ ในจังหวัดสงขลาเพื่อให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นต้น ส่วนผลงานวิจัยของ Saraphon (2018) ศึกษาพบว่าผู้สูงอายุในจังหวัดร้อยเอ็ดส่วนใหญ่สามารถรับรู้สารสนเทศผ่านการฟังและมีความต้องการสารสนเทศด้านสุขภาพ โดยเฉพาะโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง ทั้งนี้ผู้สูงอายุยังต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดให้มีบุคลากรเฉพาะคอยช่วยประสานงานให้กับผู้สูงอายุไว้เป็นกรณีพิเศษด้วย สำหรับผลงานวิจัยของ Kleechaya (2020) ระบุถึงอุปสรรคสำคัญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัญหาสายตา การหลงลืม ภาษาอังกฤษ ความเสี่ยงและอันตรายจากการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งความสำเร็จในการเสริมสร้างพฤติกรรมของผู้สูงอายุด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเกิดส่วนใหญ่จากการเรียนรู้ด้วยตนเองที่สั่งสมมาของผู้สูงอายุผสมผสานกับการสอนจากบุตรหลาน รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรสาธารณประโยชน์ ในขณะที่ผลงานวิจัยของ Upatum (2021) พบว่า หน่วยงานภาครัฐมีบริการสารสนเทศเพื่อผู้สูงอายุ ได้แก่ บริการตอบคำถาม บริการการสอน/แนะนำ บริการชี้แนะแหล่งสารสนเทศ และบริการเผยแพร่สารสนเทศ โดยที่เนื้อหาสารสนเทศที่ให้บริการสอดคล้องตามพันธกิจของหน่วยงานและสภาพปัญหาของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งงานและคุณสมบัติของผู้สมัครเพื่อการมีงานทำ รวมถึงมีการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยช่องทางในการแสวงหาสารสนเทศที่นิยมเป็นหน่วยงานรัฐซึ่งผ่านการแนะนำของผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด สำหรับผลงานวิจัยของ Suthiprapa & Tuamsuk (2021) พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่นต้องการสารสนเทศด้านสุขภาพและการฝึกทักษะต่าง ๆ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งยังต้องการให้มีบรรณารักษ์คอยช่วยแนะนำเกี่ยวกับแหล่งสารสนเทศและสิ่งอำนวยความสะดวกในห้องสมุดประชาชน นอกจากนี้ยังต้องการอาสาสมัครเพื่อเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ที่ตรงกับความรู้เชี่ยวชาญของตน ตลอดจนต้องการให้บรรณารักษ์จัดกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติและงานอดิเรกอื่น ๆ ในรูปแบบการพบปะพูดคุยกับคนในวัยใกล้เคียงกัน

จะเห็นได้ว่าห้องสมุดเป็นสถาบันที่มีศักยภาพในการให้บริการสารสนเทศและความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ ส่งผลดีต่อการเติมองค์ความรู้และทักษะใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละคน รวมทั้งช่วยสร้างความสุขกายสบายใจให้กับประชากรสูงวัยได้อย่างสมดุล โดยที่นักวิจัยต่างได้ค้นพบและนำเสนอแนวทางในการให้บริการสารสนเทศ

และจัดกิจกรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการใช้งานเทคโนโลยีดิจิทัล รวมไปถึงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานและปรับเปลี่ยนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ซึ่งกลไกดังกล่าวเป็นรากฐานของนวัตกรรมห้องสมุดที่บรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดได้มุ่งมั่นในการให้บริการผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในสภาพแวดล้อมของจังหวัดกำแพงเพชร กำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์จึงควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรเพื่อเป็นองค์ความรู้พื้นฐานในการพัฒนานวัตกรรมห้องสมุดต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

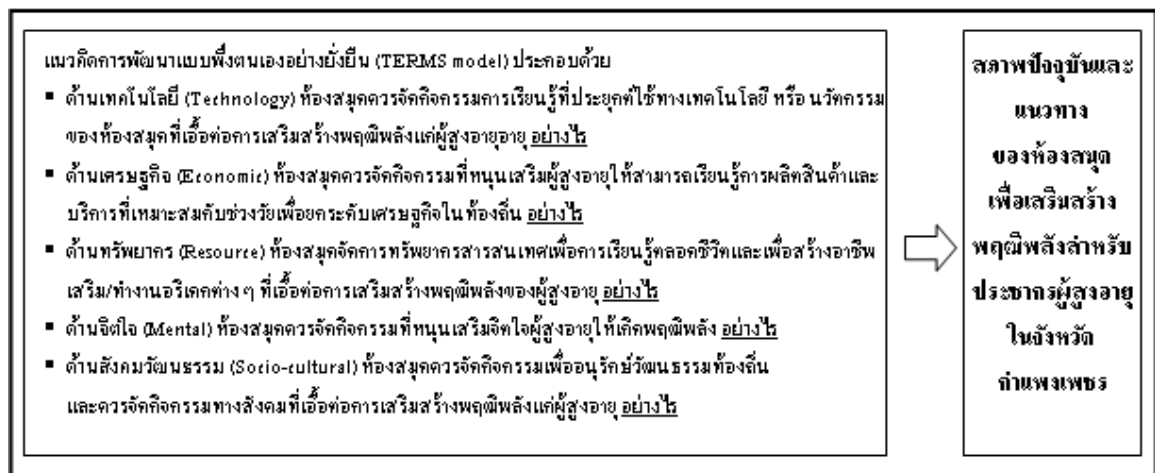
ขอบเขตของการวิจัย

เนื่องจากบทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร โดยมีอาจารย์ ดร. โชติธราภรณ์ จงจอหอ เป็นหัวหน้าชุดโครงการวิจัย โดยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ คือ จังหวัดกำแพงเพชร สำหรับขอบเขตด้านประชากร คือ ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร สำหรับขอบเขตด้านเนื้อหา คือ การศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (TERMS Model) ที่นำเสนอโดย Sanyawiwat (2006) เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาห้องสมุดประชาชนสำหรับผู้สูงอายุ 5 มิติ ได้แก่ เทคโนโลยี (Technology) เศรษฐกิจ (Economic) ทรัพยากร (Resource) จิตใจ (Mental) และสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural) และเสริมด้วยแนวคิดย่อยใน การประเมินภาวะพลีพลังของผู้สูงอายุในประเทศไทยดำเนินการโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติซึ่งยึดตามตัวชี้วัดขององค์การอนามัยโลก 4 กลุ่ม ได้แก่ (1) ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต (2) ด้านการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมในชุมชน (3) ด้านความมั่นคงในแง่ของรายได้และที่อยู่อาศัย รวมถึงความปลอดภัยในชีวิต และ (4) ด้านสภาพที่เอื้อต่อภาวะพลีพลัง (National Statistical Office, 2017) รวมทั้งได้เสริมแนวคิดย่อยด้านนวัตกรรมห้องสมุด 5 ประการ ซึ่งได้นำเสนอโดย Wipawin, & Premkamonnet (2008)

ได้แก่ (1) นวัตกรรมด้านอาคารห้องสมุด (2) นวัตกรรมด้านระบบและเทคโนโลยี (3) นวัตกรรมด้านทรัพยากรสารสนเทศและเนื้อหาความรู้ (4) นวัตกรรมด้านบริการสารสนเทศ และ (5) นวัตกรรมด้านบุคลากรในห้องสมุด เพื่อสังเคราะห์สภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) (Chantavanich, 2018) ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร

1.2 การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้หลักการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และหลักการเป็นผู้ให้ข้อมูลที่ดี (Good Informant) เนื่องจากเป็นหน่วยงานที่จัดกิจกรรมเสริมสร้างพลีพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องไม่ต่ำกว่า 3 ปี ได้แก่ ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร สังกัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จังหวัดกำแพงเพชร ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ประกอบด้วย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร และ (2) กลุ่มผู้สูงอายุที่มาใช้บริการของห้องสมุดประชาชน ทั้งนี้การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ใช้วิธีการแนะนำแบบบอกต่อ (Snowball Technique) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้ (1) ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพลีพลังแก่ผู้สูงอายุ ไม่ต่ำกว่า 5 ปี และ (2) เคยได้รับ

บริการจากห้องสมุด สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ได้ข้อมูลวิจัยที่ครอบคลุม 5 มิติ คือ เทคโนโลยี (Technology) เศรษฐกิจ (Economic) ทรัพยากร (Resource) จิตใจ (Mental) และสังคมวัฒนธรรม (Socio-cultural) แล้วนำเสนอสภาพปัจจุบันและแนวทางของห้องสมุดในการเสริมสร้างพลีพลังของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview Form) แบบบันทึกจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Form) และแบบบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant and Non Participant Observation Form)

3. ขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูลการวิจัย มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) กับห้องสมุดประชาชน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดกำแพงเพชร

3.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Interview) ในลักษณะการจัดการความรู้ผ่านกระบวนการถอดบทเรียนหลังจากการจัดกิจกรรม (After Action Review) ของห้องสมุดประชาชน (Phasukyud, 2010) โดยรวบรวมข้อมูลในลักษณะความคิดเห็นและประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.3 การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ได้แก่ บรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชน และผู้สูงอายุที่มารับบริการของห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชร

3.4 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม (Participant and Non Participant Observation) ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของห้องสมุดประชาชน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดกำแพงเพชร อาทิ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ การจัดนิทรรศการ การจัดฝึกอบรมอาชีพ การให้ความรู้ด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย โดยนำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมสร้างพลีพลังให้แก่ประชากรผู้สูงอายุของห้องสมุดประชาชน สังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อความเชิงพรรณนา (Description) จากนั้นจึงทำการจัดบันทึกข้อมูลทั้งหมดไว้ซึ่งแบ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ชนิด ดังนี้

4.1.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลวิจัยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร โดยมุ่งเน้นการตีความเพื่อสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์จริง

4.1.2 การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) คือการจำแนกข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมาแบ่งหมวดหมู่ตามประเภทของข้อมูลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์แบบอุปนัยมาจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ

4.1.3 การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือการใช้วิธีการเปรียบเทียบโดยนำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรมาเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ อย่างรอบด้านว่ามีความเชื่อมโยงสัมพันธ์หรือมีความซ้ำซ้อนกันในมิติใดบ้าง

4.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายโดยเน้นเนื้อหาตามที่ปรากฏในข้อความ โดยนำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรมาลงรหัสข้อมูลตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นจึงนำชุดข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์หาธีมของเรื่องราว (Theme) แล้วสร้างข้อสรุป หาความสัมพันธ์ เพื่อหาลักษณะร่วมและความแตกต่างของข้อมูลสรุป

4.3 การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เป็นขั้นตอนที่ช่วยยืนยันความถูกต้องของข้อมูลวิจัยที่ได้รวบรวมมาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรให้มีความแม่นยำตรง มีความน่าเชื่อถือ และป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยขั้นตอนดังกล่าวมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลวิจัยที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรนั้นมีความถูกต้องหรือไม่ โดยใช้วิธีการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล ที่ถึงแม้ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญจะเป็นคนละคนกัน แต่ข้อมูลวิจัยที่ได้มาทั้ง 3 ส่วนที่ได้ควรต้องมีเนื้อหาที่สอดคล้องตรงกัน อย่างถูกต้อง

4.3.2 การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้หากข้อมูลที่ได้มา

จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรที่มีความแตกต่างกันหรือขัดแย้งกัน ผู้วิจัยต้องเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยใหม่อีกครั้ง และหากข้อมูลที่ได้ทำการตรวจสอบแล้วปรากฏว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกันจึงถือว่าเป็นข้อมูลที่ต้องสมบูรณ์ จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมให้แก่ผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

นำเสนอผลวิจัยตามแนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (TERMS Model) ดังนี้

1. ด้านเทคโนโลยี (Technology) ห้องสมุดประชาชนได้จัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอ่าน โดยผสมผสานกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้สูงอายุ อาทิ การฝึกสะกดคำจากภาพ การเล่นเกมปริศนาคำทาย การอ่านอักษรสี เพื่อกระตุ้นสมอง แอปพลิเคชันไลน์ (Line) แอปพลิเคชันเฟซบุ๊ก (Facebook) แอปพลิเคชันเป่าดังค์ แอปพลิเคชันหมอชนะ แอปพลิเคชันสั่งอาหารออนไลน์ การใช้แผนที่ออนไลน์ (Google Maps) การสแกนรหัสคิวอาร์ (QR Code) เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ ทำให้บุคลากรของห้องสมุดเข้าใจถึงข้อจำกัดของกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่เพียงแต่ต้องการบริการสารสนเทศที่แตกต่างจากช่วงวัยอื่น หากแต่ต้องการกำลังใจและการดูแลเอาใจใส่ดูแลเอาใจใส่

สำหรับข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุทำให้บรรณารักษ์ต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและยืดหยุ่นกับผู้ใช้บริการกลุ่มนี้ เนื่องจากท่านเหล่านั้นมีปัญหาด้านสายตาและกล้ามเนื้อ รวมทั้งขาดความคุ้นเคยในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล นอกจากนี้เทคโนโลยีดิจิทัลที่ห้องสมุดประชาชนได้จัดซื้อจัดจ้างหรือได้รับการจัดสรรงบประมาณจากหน่วยงานกลางค่อนข้างที่จะเอื้อต่อการใช้งานของกับกลุ่มนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่มีความคุ้นชินในการสืบค้นสารสนเทศด้วยคอมพิวเตอร์และสมาร์ทโฟน ดังนั้น บรรณารักษ์จึงนำเนื้อหาสารสนเทศมาวิเคราะห์ก่อน หลังจากนั้นจึงประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการผลิตสื่อเพื่อนำเสนอผู้สูงอายุโดยทำงานร่วมกันในลักษณะภาคีเครือข่ายกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล (รพ.สต.) โดยรับผิดชอบในด้านการผลิตสื่อสำหรับจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้วยตนเองภายใต้แนวคิด 5 อ. ได้แก่ สื่อเกี่ยวกับอาหารที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สื่อเกี่ยวกับการออกกำลังกายด้วยการเดินหรือการแกว่งแขนบำบัดโรค สื่อเกี่ยวกับวิธีการพักผ่อนหรือการนอนที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สื่อเกี่ยวกับการบริหารจัดการอารมณ์ให้แจ่มใสห่างไกลจาก

ข่าวสารที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ สื่อเกี่ยวกับการออกห่างจากสังคมเพื่อป้องกันเชื้อโรคที่อาจแพร่ระบาดมาสู่ผู้สูงอายุ เป็นต้น ซึ่งโดยส่วนใหญ่พบว่าสื่อที่บรรณารักษ์จัดทำขึ้นได้ผลิตขึ้นด้วยแอปพลิเคชันแคนวา (Canva) และ โปรแกรมประมวลผลคำไมโครซอฟต์เวิร์ด (Microsoft Word) ในส่วนของการนำสื่อไปใช้นั้นขึ้นอยู่กับทางกลุ่มผู้สูงอายุว่ามีเครื่องฉายภาพและจอโปรเจกเตอร์หรือไม่ หากไม่มีเทคโนโลยีดังกล่าวทางบรรณารักษ์จะนำสื่อที่ผลิตไว้ซึ่งเป็นฉบับพิมพ์ (Hard Copy) ไปใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามกลุ่มบรรณารักษ์เห็นว่านักเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชรมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งนับเป็นปัจจัยสำคัญที่ห้องสมุดควรคำนึงถึง โดยเฉพาะการผลิตสื่อที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของผู้สูงอายุ อาทิ การเลือกใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่ในสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ การเลือกภาพกราฟิกที่ผู้สูงอายุคุ้นเคย การใช้โทนสีที่เป็นมิตรกับสายตาของผู้สูงอายุ เป็นต้น นอกจากนี้บรรณารักษ์ยังได้จัดโครงการเพื่อสร้างความคุ้นชินให้กับผู้สูงอายุในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะการใช้แอปพลิเคชันไลน์ (Line) เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้ง่ายยิ่งขึ้น รวมทั้งเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้กับเพื่อนผู้สูงอายุได้รับทราบ

2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ห้องสมุดประชาชนได้จัดโครงการส่งเสริมการเรียนรู้โดยอาศัยการฝึกอาชีพตามบริบทของท้องถิ่น อาทิ การทอผ้าพื้นบ้าน การปลูกตะไคร้หอมปลอดสารพิษ การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทำพวงหรีด การทำดอกไม้จันทน์ การทำตะกร้าสานจากเส้นพลาสติก การปลูกสมุนไพรและพืชผักสวนครัว เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีวงกลองยาวและนางรำผู้สูงอายุเพื่อเป็นกิจกรรมที่ช่วยหารายได้เข้าสู่กลุ่มผู้สูงอายุ โดยได้รับการว่าจ้างจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่ต้องการขบวนกลองยาวในงานมงคลหรืองานบุญก็จะมาว่าจ้างกลุ่มสมาชิกวงกลองยาวและนางรำผู้สูงอายุไปช่วยสร้างสรรค์ให้กับงานรื่นเริงเหล่านั้น โดยรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายจะนำมาเป็นกองทุนของผู้สูงอายุเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมหรือฝึกอบรมให้กับเหล่าสมาชิกต่อไป นอกจากนี้ยังได้จัดกิจกรรมการวาดแผนโบราณซึ่งดำเนินการโดยเครือข่ายผู้สูงอายุในลักษณะจิตอาสาที่อบรมให้กับนักเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถวาดผืนคลายให้แก่นักได้ รวมทั้งสามารถออกวาดเพื่อหารายได้เสริมตามบ้านได้อีกด้วย สำหรับการทำตะกร้าและชะลอมจักสานนั้นหากมีการจัดแสดงผลงานเพื่อขายสินค้าของผู้สูงอายุแล้ว รายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ของผู้สูงอายุแต่ละท่านจะถูกนำมามอบคืนให้กับผู้สูงอายุที่เป็นผู้ผลิตสินค้าดังกล่าว ซึ่งการดำเนินการของบรรณารักษ์จากห้องสมุดประชาชนในลักษณะนี้ ถือเป็นการร่วมมือกันกับหน่วยงานด้านพัฒนาชุมชน ซึ่งผลที่ได้สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนในประชากรกลุ่มผู้สูงอายุจังหวัดกำแพงเพชร คือ ความภาคภูมิใจในการหารายได้ให้กับตนเองและเหล่าสมาชิก รวมทั้งแบ่งปันเงินรายได้ส่วนหนึ่งเข้าสู่กลุ่มผู้สูงอายุเพื่อลด

การพึงพางบประมาณจากหน่วยงานราชการอันเป็นกลไกแห่งความสำเร็จของการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

3. ด้านทรัพยากร (Resource) ห้องสมุดประชาชนได้จัดเตรียมทรัพยากรสารสนเทศที่มีเนื้อหาภายใต้แนวคิด 5 อ. ได้แก่ อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ อดิเรก และอนามัย โดยเฉพาะด้านอนามัยบรรณารักษ์ได้จัดเตรียมหนังสือที่มุ่งเน้นไปยังกลุ่มผู้สูงอายุที่ป่วยโรคไม่ติดต่อ อาทิ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง เป็นต้น รวมทั้งได้จัดเตรียมหนังสือหรือนิตยสารเกี่ยวกับการออกกำลังกาย อาทิ การแกว่งแขนเพื่อสุขภาพ การฝึกโยคะ การนวดเท้า การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังได้จัดเตรียมทรัพยากรสารสนเทศด้านผักอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุ อาทิ การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทำพวงหรีด การทำดอกไม้จันทน์ การทำตะกร้าสานจากเส้นพลาสติก การทำชะลอม การทำยาฉุน การทำลูกประคบ การนวดเพื่อสุขภาพ การปลูกพืชสมุนไพร การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ทั้งนี้ทรัพยากรสารสนเทศที่นำไปให้บริการส่วนใหญ่เน้นภาพขนาดใหญ่และมีสีสันสวยงาม โดยบรรณารักษ์ได้นำหนังสือและนิตยสารไปหมุนเวียนในแต่ละตำบลตามลักษณะของโครงการบ้านหนังสือชุมชนเพื่อส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ สำหรับการนำทรัพยากรสารสนเทศไปช่วยสนับสนุนกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ บรรณารักษ์จะวิเคราะห์หัวข้อการเรียนรู้ที่ได้รับเชิญมาในสัปดาห์นั้นเสียก่อน จากนั้นจึงลงมือผลิตสื่อที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน พร้อมทั้งปรับขนาดของตัวอักษรและภาพกราฟิกให้เหมาะสมกับข้อจำกัดของผู้สูงอายุ

4. ด้านจิตใจ (Mental) ห้องสมุดได้จัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมกับช่วงวัยที่เริ่มสนใจเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม อาทิ การสวดมนต์ทุกวันอาทิตย์ การฟังพระธรรมเทศนาในวันพระ การฝึกปฏิบัติธรรมด้วยการนั่งสมาธิ เป็นต้น ทั้งนี้บรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดได้มีส่วนช่วยในการเตรียมต้นฉบับของแผ่นพับหรือหนังสือสวดมนต์โดยเน้นให้มีตัวอักษรขนาดใหญ่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้บุคลากรของห้องสมุดยังมีการทำงานในลักษณะภาคีเครือข่ายโดยร่วมมือกันกับกลุ่มพยาบาลและนักวิชาการสาธารณสุข รวมไปถึงองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสุขให้กับผู้สูงอายุ อาทิ กิจกรรมกราบขอพรก่อนเริ่มเรียนจากกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอาวุโสสูงที่สุดเพื่อความเป็นสิริมงคล และช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความกตัญญูต่เวทิต ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สร้างความซาบซึ้งใจให้กับผู้สูงอายุแทบทุกคน นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมฝึกอาชีพเสริมตามความสนใจของผู้สูงอายุ อาทิ การทำยาฉุนสมุนไพร การพรมเช็ดเท้า การสานตะกร้า การสานชะลอม เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวช่วยสร้างความผูกพันทางใจระหว่างเพื่อนนักเรียนผู้สูงอายุอีกด้วย เนื่องจากผู้สูงอายุหลายท่านไม่ได้อยู่กับลูกหลานอาจจะเกิดความรู้สึกหงอยเหงาหรือซึมเศร้า การสร้างสรรค์อาชีพเสริมที่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุนับเป็นบรรยากาศที่ก่อให้เกิดพลังบวกในใจผู้สูงอายุโดยสอดแทรกความรู้สึก

ตระหนักในคุณค่าของตนเองเป็นสิ่งที่ทำได้ยากในละแวกบ้านของกลุ่มผู้สูงอายุ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งผลดีต่อผู้สูงอายุในด้านจิตใจจึงต้องบูรณาการหลักธรรมทางศาสนา การส่งเสริมสุขภาพ การฝึกอาชีพ และกิจกรรมนันทนาการ เพื่อมุ่งหวังให้ผู้สูงอายุเกิดพลังใจ อันเป็นจุดเริ่มต้นของการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่สมบูรณ์

5. ด้านสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural) ห้องสมุดได้จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่ออนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเฉพาะประเพณีสำคัญทางพระพุทธศาสนาได้มีการจัด นิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและนำเสนอจดหมายข่าวเพื่อร่วมให้ความรู้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุ พร้อมทั้งมีการนำเอาภูมิปัญญาของกลุ่มผู้สูงอายุมาจัดนิทรรศการเพื่อเสริมสร้าง พหุผลิพลัง อาทิ ภูมิปัญญาด้านกลองยาว ภูมิปัญญาด้านการวาดภาพ ภูมิปัญญาด้านการจักสาน ภูมิปัญญาด้านการทำอาหารพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านการปลูกข้าว ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า ภูมิปัญญา ด้านกล้วยไข่ ภูมิปัญญาพระเครื่องเมืองกำแพง ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร เป็นต้น โดยกิจกรรม ดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มผู้สูงอายุในกลุ่มผู้สูงอายุรู้สึกมีความสุข เพลิดเพลิน และนับถือ ตนเอง เพราะสามารถทำกิจกรรมที่ช่วยอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของจังหวัด กำแพงเพชรไว้ ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นผลดีต่อการเรียนรู้ของประชาชนทั่วไป เนื่องจากสามารถ ทราบถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมและตระหนักถึงของดีที่ซ่อนอยู่ในภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ ในอีก ด้านหนึ่งก็ส่งผลดีต่อตัวผู้สูงอายุเองที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนว่าเป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อจังหวัด กำแพงเพชรเพราะมีประสบการณ์และความรู้ฝังลึกที่ตกผลึกเป็นภูมิปัญญาอันเชี่ยวชาญของ ผู้สูงอายุแต่ละท่าน เมื่อห้องสมุดประชาชนร่วมกับผู้สูงอายุและหน่วยเครือข่ายต่าง ๆ จัดกิจกรรมให้ ผู้สูงอายุแสดงความสามารถของแต่ละท่าน หรือจัดนิทรรศการเพื่อเชิดชูเกียรติแก่ผู้สูงอายุย่อมจะ เป็นบรรทัดฐานที่ส่งเสริมให้คนในสังคมเคารพและเห็นคุณค่าในตัวท่านผู้สูงอายุเหล่านั้น เมื่อ มุมมองของคนในสังคมที่มีต่อผู้สูงอายุเปลี่ยนไปในทิศทางที่ดีแม้จะไม่ได้พลิกโฉม แต่กระนั้นก็ เป็นผลดีต่อจังหวัดกำแพงเพชรที่มีลักษณะพิเศษทางสังคมวัฒนธรรมในการเคารพและเห็นถึง คุณค่าของกลุ่มประชากรผู้สูงอายุที่เป็นดัง “หนังสือที่มีชีวิต” เป็นดังทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการ เรียนรู้ที่ล้ำค่าและยังมีลมหายใจ ดังกล่าวนั้น ประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชรย่อมจะได้ประโยชน์ จากการเรียนรู้ผ่านเรื่องเล่า ผ่านประสบการณ์ และผ่านภูมิปัญญาของท่านผู้สูงอายุ โดยที่ในอนาคต ผู้คนวัยทำงาน วัยเรียน และแม้กระทั่งวัยเด็กเล็กก็ย่อมจะต้องเติบโตและแก่ชราเช่นเดียวกันกับ กลุ่มผู้สูงอายุในปัจจุบัน โดยกว่าจะถึงวันนั้นผู้คนในช่วงวัยเหล่านี้ก็จะได้นึกคิดว่าตนเองเปรียบดัง หนังสือที่มีชีวิตและเต็มไปด้วยคุณค่าแก่สังคมในลักษณะใด

ตอนที่ 2 แนวทางของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพลังของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร

จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (TERMS Model) ของห้องสมุดประชาชนในการเสริมสร้างพลังแก่ผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่าสามารถสรุปแนวทางได้ 5 ประการ ดังนี้

1. ด้านเทคโนโลยี (Technology) ห้องสมุดควรเลือกเทคโนโลยีที่ผู้สูงอายุฝึกใช้งานได้ง่าย โดยจัดอบรมให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่คุ้นเคยกับการใช้สมาร์ทโฟนได้เป็นกลุ่มแรก ๆ เพื่อให้สามารถติดต่อสื่อสารหรือสืบค้นสารสนเทศที่สนใจได้ด้วยตนเอง พร้อมทั้งให้คำแนะนำเกี่ยวกับการล่อวงหรือข้อโกงในโลกดิจิทัล หลังจากนั้นจึงเชิญท่านผู้สูงอายุเหล่านั้นให้มาเป็นพี่เลี้ยงเพื่อช่วยสอนผู้สูงอายุในแต่ละตำบลให้สามารถใช้เทคโนโลยีเหล่านี้ได้ ซึ่งการใช้กลยุทธ์การสอนในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเองโดยมีบรรณารักษ์เป็นผู้อำนวยความสะดวกนั้นส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเพราะท่านเหล่านั้นเข้าใจข้อจำกัดของกันและกัน ทำให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็นไปอย่างราบรื่น

2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic) ห้องสมุดควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างอาชีพเสริมให้กับผู้สูงอายุโดยคัดเลือกจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมกับข้อจำกัดของช่วงวัย อาทิ การนวดแผนไทย การสานตะกร้า การสานชะลอม การทำหมอนสมุนไพร การทำดอกไม้จันทน์ การทำพรมเช็ดเท้า การปลูกพืชผักสวนครัวด้วยตนเอง เป็นต้น แม้ว่าอาชีพเสริมเหล่านี้อาจมีมูลค่าทางเศรษฐกิจไม่มากนัก แต่สามารถปลูกแรงบันดาลใจให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจและสะท้อนถึงคุณค่าของผู้สูงอายุที่สามารถรักษาสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจให้สมบูรณ์แข็งแรง ทั้งนี้บรรณารักษ์และคณะทำงานของห้องสมุดประชาชนยังสามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุบนฐานของสารสนเทศที่ถูกต้อง เช่น การพัฒนาแผ่นพับความรู้ด้านอาชีพเสริมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อนำไปอ่านต่อได้ด้วยตนเอง การพัฒนาสื่อความรู้ที่สามารถส่งต่อในแอปพลิเคชันไลน์ได้ เป็นต้น สื่อเหล่านี้เป็นตัวอย่างเตือนความทรงจำให้ผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้การที่ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจร่วมกับเพื่อนผู้สูงอายุจะสะท้อนความสามารถในการพึ่งพาตนเองและช่วยลดความเสี่ยงต่อภาวะที่ซึมเศร้าได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. ด้านทรัพยากร (Resource) ห้องสมุดควรจัดสรรทรัพยากรสารสนเทศที่มีลักษณะเอื้อต่อการอ่านและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อดิจิทัล โดยให้บริการทรัพยากรสารสนเทศผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ รวมทั้งบูรณาการกับโครงการบ้านหนังสือชุมชนของห้องสมุดประชาชนอย่างกลมกลืน นอกจากนี้ทางบรรณารักษ์และผู้ปฏิบัติงานห้องสมุดควรได้รับการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตลอดชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาวัฒนธรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับผู้สูงอายุ การพัฒนาวัฒนธรรมการคิดเลขเร็วเพื่อลดภาวะความจำเสื่อม การพัฒนาศิลปะสร้างสรรค์เพื่อสานสัมพันธ์ในกลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้คู่มือฝึกอาชีพนวดประคบสมุนไพรไทย เป็นต้น ซึ่งนวัตกรรมเหล่านี้ทางห้องสมุดประชาชนได้พยายามนำวัสดุอุปกรณ์สำนักงานและวัสดุตามธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นสื่อเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยบรรณารักษ์ได้พยายามจัดทำเท่าที่ห้องสมุดประชาชนจะสามารถแบกรับไหว ดังนั้น แนวทางในการเสริมสร้างพลังของผู้สูงอายุด้วยนวัตกรรมห้องสมุดด้านทรัพยากรจึงควรจัดสรรงบประมาณให้อย่างเพียงพอและเร่งด่วน

4. ด้านจิตใจ (Mental) ห้องสมุดควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ การฝึกสมาธิ รวมทั้งบูรณาการกับการเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพเสริม ซึ่งส่งผลให้ผู้สูงอายุตระหนักถึงพลังและคุณค่าที่มีในตนการดำรงชีวิตอย่างยืนยาว นอกจากนี้ยังควรเชิญชวนให้บุตรหลานได้เข้าร่วมกิจกรรมกับห้องสมุดประชาชนด้วยเพื่อให้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดข้อมูลสารสนเทศและความรู้ร่วมกันกับบรรณารักษ์และผู้สูงอายุ โดยการสร้างความผูกพันทางใจทีละเล็กละน้อยนี้จะช่วยให้บุตรหลานยินดีนำผู้สูงอายุมาร่วมเรียนรู้ภายนอกบ้าน ซึ่งเป็นผลดีต่อการลดความซึมเศร้าของท่านผู้สูงอายุ รวมทั้งบรรณารักษ์และเครือข่ายปฏิบัติงานสามารถแวะไปเยี่ยมเยียนให้กำลังใจเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับท่านผู้สูงอายุที่บ้านได้อีกด้วย

5. ด้านสังคมวัฒนธรรม (Socio-Cultural) ห้องสมุดควรจัดกิจกรรมนันทนาการที่บูรณาการกับการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมถึงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของจังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เกิดรอยยิ้มและสร้างความรู้สึกรักเกิดความรักผูกพันต่อห้องสมุดให้เกิดกับกลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งนี้การขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าวต้องผสมผสานกับการจัดการให้ผู้สูงอายุได้ใช้ประสบการณ์ชีวิตและภูมิปัญญาของตนที่สั่งสมมาซึ่งเป็นแนวทางที่ได้ผลดีเพราะท่านผู้สูงอายุจะรู้สึกภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดเรื่องราวของตนในขณะที่ร่วมกิจกรรม รวมทั้งมีผลดีต่อการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการมาร่วมกิจกรรมของห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชรอย่างต่อเนื่อง

สรุปและอภิปรายผล

1. สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบันของห้องสมุดประชาชนเพื่อเสริมสร้างพลังสำหรับประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ห้องสมุดประชาชนในจังหวัดกำแพงเพชรได้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุด้วยชุดความรู้ที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย อาทิ ชุดความรู้ด้านสุขภาพ ชุดความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ชุดความรู้ด้านอาหารพื้นบ้าน และชุดความรู้ด้านการปฏิบัติธรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

Rattanaphan (2018) ซึ่งห้องสมุดควรตอบสนองผู้ใช้บริการห้องสมุดที่หลากหลาย อาทิ เพื่อการศึกษา เพื่อความจรรโลงใจ และเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งตอบสนองต่อการพัฒนาผู้สูงอายุขององค์การอนามัยโลก (National Statistical Office, 2017; World Health Organization, 2020) ได้แก่ (1) ด้านสุขภาพกายและจิต (2) ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน (3) ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และ (4) ด้านสภาพที่เอื้อต่อภาวะพหุพิสัย รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดนวัตกรรมห้องสมุดที่ออกแบบโดยคำนึงถึงผู้ใช้เป็นสำคัญ (Wipawin & Premkamonnet, 2008)

2. แนวทางของห้องสมุดที่เอื้อต่อการเสริมสร้างพหุพิสัยของผู้สูงอายุในจังหวัดกำแพงเพชร โดยการใช้การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (TERMS model) ประกอบด้วย (2.1) การสอนด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสมและยืดหยุ่นต่อผู้สูงอายุ (Technology) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Srisakda & Boonchuay (2017) พบว่า ห้องสมุดประชาชนควรช่วยมีบทบาทในการสื่อสารกับผู้สูงอายุผ่านเทคโนโลยีที่เหมาะสม (2.2) แนวทางด้านเศรษฐกิจ (Economic) ควรดำเนินการแสวงหางบประมาณและสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้ให้กับห้องสมุดเพื่อผู้สูงอายุ สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Saraphon (2018) พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้หน่วยงานภาครัฐจัดสรรงบประมาณเพื่อให้มีบุคลากรเฉพาะคอยช่วยประสานงานให้กับผู้สูงอายุไว้เป็นกรณีพิเศษด้วย (2.3) การจัดหาและบริการทรัพยากรสารสนเทศทั้งแบบดั้งเดิมและแบบดิจิทัลที่เหมาะสมต่อผู้สูงอายุ (Resource) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Kleechaya (2020) พบว่า อุปสรรคสำคัญในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ ได้แก่ ปัญหาสายตา การหลงลืมภาษาอังกฤษ ความเสี่ยงและอันตรายจากการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล ซึ่งห้องสมุดควรจัดหาทรัพยากรสารสนเทศและอุปกรณ์หรือเทคโนโลยีดิจิทัลมาให้กับผู้สูงอายุได้เรียนรู้โดยผสมผสานกับการสอนจากบุคลากร รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานและองค์กรสาธารณประโยชน์ (2.4) แนวทางด้านจิตใจ (Mental) โดยมุ่งให้บุคลากรได้เติมเต็มองค์ความรู้เพื่อการให้บริการอย่างเข้าใจในห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพหุพิสัยของผู้สูงอายุรวมทั้งสร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างบรรณารักษ์กับผู้สูงอายุอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Suthiprapa & Tuamsuk (2021) พบว่า ผู้สูงอายุต้องการให้มีบรรณารักษ์คอยช่วยแนะนำและอำนวยความสะดวกในห้องสมุดประชาชน รวมทั้งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Upatum (2021) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งงานและคุณสมบัติของผู้สมัครเพื่อการทำงาน รวมถึงมีการใช้สารสนเทศเพื่อการพัฒนาศักยภาพของตนเอง โดยช่องทางในการแสวงหาสารสนเทศที่นิยมเป็นหน่วยงานรัฐซึ่งผ่านการแนะนำของผู้ให้บริการและบุคคลใกล้ชิด (2.5) แนวทางด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social) ห้องสมุดควรให้บริการโดยมีแนวทางหลักที่คำนึงถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สูงอายุเพื่อให้ท่านได้รับบริการที่ดี ส่งผลให้ท่านเหล่านั้นมีความสุขทั้งกายและใจ รวมทั้งสามารถเห็นคุณค่าในพลัง

ชีวิตของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยด้านการถ่ายทอดความรู้ของผู้สูงอายุของ Suthiprapa & Tuamsuk (2021) ที่เสนอว่าผู้สูงอายุต้องการให้ห้องสมุดเปิดโอกาสให้ตนเป็นวิทยากรจิตอาสาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งต้องการให้จัดกิจกรรมที่เน้นให้ผู้สูงอายุสามารถพบปะพูดคุยกับคนในวัยใกล้เคียงกัน ซึ่งจะเอื้อให้เกิดบรรยากาศที่อบอุ่นและเหมาะสมต่อการเสริมสร้างพลังของผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ ผู้บริหารห้องสมุดประชาชนควรเตรียมหลักสูตรฝึกอบรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างพลังอย่างยั่งยืน โดยจัดฝึกอบรมให้กับบรรณารักษ์และบุคลากรของห้องสมุดประชาชนทั่วประเทศเพื่อเตรียมรองรับการขยายตัวของสังคมผู้สูงอายุในอนาคต
2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับห้องสมุดเพื่อเสริมสร้างพลังของประชากรผู้สูงอายุในเขตพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ โดยประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาแบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (TERMS model) ร่วมกับการออกแบบบริการสารสนเทศของห้องสมุดในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อสร้างข้อสรุปเชิงทฤษฎีในการขับเคลื่อนให้บรรณารักษ์ของห้องสมุดประชาชนเป็นอีกหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพลังอย่างยั่งยืนของกลุ่มผู้ใช้บริการห้องสมุดที่เป็นประชากรผู้สูงอายุ

References

- Anantakul, A. (2017). **Aging Society . . . Challenges in Thailand**. Bangkok: Academy of Moral and Political Sciences Office, Office of the Royal Society. [In Thai]
- Assantachai, P. (2019). Trends of Innovation for the Elderly and Health Conditions. In Muangphaisan, W. (Eds). **Health and Social Innovations for Aging Populations**. Bangkok: Thai Society of Gerontology and Geriatric Medicine. [In Thai]
- Chantavanich, S. (2018). **Qualitative Research Methods** (24th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Choo, C.W. (1995). **Information Management for the Intelligent Organization: The Art of Environmental Scanning**. Medford, NJ: Learned Information.
- Inlek, R. (2013). Library Change to Confront Its Environmental Crisis. **Information**, 20(2), 71-79. [In Thai]
- Kamphaeng Phet Provincial Public Health Office. (2022). **The Elderly in Kamphaeng Phet Province in 2022**. Kamphaeng Phet: Ministry of Public Health. [In Thai]
- Kleechaya, P. (2020). Digital Technology Utilization of Elderly and Framework for Promoting Thai Active and Productive Aging. **Journal of Communication Arts**, 39(2), 56-78. [In Thai]
- Murray, S. (2009). **The Library: an illustrated history (ALA Editions)**. New York: Skyhorse.
- National Statistical Office. (2017). **Active Ageing Index of Thai Elderly**. Bangkok: Ministry of Digital Economy and Society. [In Thai]
- Phasukyud, P. (2010). **Knowledge Management: KM Inside Edition**. Bangkok: Knowledge Management Institution. [In Thai]
- Phonthong, U. (2010). **Development of an Active Aging Development Program for the Royal Thai Armed Forces Officers Based on the Concepts of Educational Gerontology and Experiential Learning**. Dissertation Doctor of Philosophy (Non-Formal Education), Chulalongkorn University. [In Thai]
- Prasartkul, P. (2014). **Situation of Thai Elderly 2013**. Bangkok: Foundation of Thai Gerontology Research and Development institute. [In Thai]

- Rattanaphan, A. (2018). **Information for Study and Research**. Kamphaeng Phet: Kamphaeng Phet Rajabhat University. [In Thai]
- Saiyarod, P. (2018). Aging Society. In Panyakaew, W. (Eds.), **Introduction to Sociology** (4th ed.). Chiang Mai: Chiang Mai University. [In Thai]
- Sanyawiwat, S. (2006). **Theories and Strategies of Social Development** (6th ed.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. [In Thai]
- Saraphon T. (2018). Information Needs to Improve Quality of Life for The Elderly of Elderly School in Ma-Aue Sub-District, Thawatburi District, Roi-Et Province. **Nakhon Ratchasima Rajabhat University Community Research Journal**, 12(3), 114-123. [In Thai]
- Srisakda, R. & Boonchuay, K. (2017). The Operations of Songkhla Provincial Public Library Based on Governmental Measures to be Ready for the Era of Aging Society. **Inthaninthaksin Journal Thaksin University**, 12(1), 165-179. [In Thai]
- Suthiprapa, K. & Tuamsuk, K. (2021). Reference Service Design for Academic Library: A Case of Digital Learning Launchpad Development. **TLA Research Journal (Thai Library Association)**, 14(2), 1-17.
- Upatum, P. (2021). Information Services Model of the Governmental Employment Promotion Agencies for Thai Elderly. **TLA Research Journal (Thai Library Association)**, 14(2), 18-34. [In Thai]
- Wipawin, N. & Premkamonnnet, N. (2008). **Library Innovation and Knowledge Management**. Bangkok: C.A.T. Solutions. [In Thai]
- Wittawuttisak, N. (2007). Information Literacy: Competencies Necessary for Lifelong Learning. **TLA Bulletin (Thai Library Association)**, 51(2-special), 17-26. [In Thai]
- World Health Organization. (2020). **The United Nations Decade of Healthy Ageing (2021-2030)**. Retrieved August 30, 2021, from <https://www.who.int/initiatives/decade-of-healthy-ageing>.